

Цугорка Олександр Петрович.

заслужений діяч мистецтв України, професор,
професор кафедри живопису і композиції
Національної академії образотворчого
мистецтва і архітектури
ORCID: 0000-0002-7742-2143
tsugorkaalex@gmail.com

Бондар Ігор Савич.

заслужений працівник культури України, доцент,
доцент кафедри дизайну середовища
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID: 0000-0001-8972-0941

ІКОНА ЯК ОДИН ІЗ ТРАДИЦІЙНИХ ЕЛЕМЕНТІВ УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕР'ЄРУ

Мета роботи. Охарактеризувати основні риси та своєрідність ікони як одного із основних елементів українського інтер'єру. **Методологічну** основу дослідження становить порівняльно-історичний підхід для визначення ступеню впливу державотворчих процесів на формування культурно-історичних, мистецьких та естетичних закономірностей формування та розвитку українського інтер'єру та конкретно-індуктивний метод, який визначає філософське сприйняття ікони та форми її тлумачення. **Наукова новизна** полягає у виявленні певних особливостей впливу ікони на формування сучасного українського інтер'єру, як одного із основних естетичних та культурних елементів оформлення помешкання, робочого місця тощо, які у своїй єдності покликані створити та організувати цілісний, гармонійний, комфортний, одухотворений композиційний простір. **Висновки.** У результаті дослідження розкрито роль ікони як одного із основних традиційних елементів українського інтер'єру, як єдиного духовно-сакрального феномену у культурно-релігійному житті українського народу. Ікона в українському інтер'єрі є частиною неподільного цілого, що обумовлює взаємодію світу людини і світу образів, руйнує дистанцію між ними. Ікона у інтер'єрі певним чином скасовує чітку межу між реальним і трансцендентним світами, формує простір у якому перебуває людина, впливаючи на його уяву. Отже, під час сприйняття ікони в українському інтер'єрі помешкання чи робочого місця встановлюється щільний комунікативний зв'язок: людини (віруюча або ні) – твір мистецтва – прообраз.

Ключові слова: ікона, інтер'єр, український інтер'єр, соціокультурний простір, культура, особистість.

Цугорка Олександр Петрович, заслуженный деятель искусств Украины, профессор, профессор кафедры живописи и композиции Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры. Бондар Игорь Савич, заслуженный работник культуры Украины, доцент, доцент кафедры дизайна среды Киевского национального университета культуры и искусств

Ікона как один из основных элементов украинский интерьера

Цель работы. Охарактеризовать основные черты и своеобразие иконы как одного из основных элементов украинского интерьера. **Методологическую** основу исследования составляет сравнительно-исторический подход для определения степени влияния государственных процессов на формирование культурно-исторических, художественных и эстетических закономерностей формирования и развития украинского интерьера и конкретно индуктивный метод, который определяет философское восприятие иконы и формы ее толкования. **Научная новизна** заключается в выявлении определенных особенностей влияния иконы на формирование современного украинского интерьера, как одного из основных эстетических и культурных элементов оформления помещения или рабочего места, которые в своем единстве призваны создать и организовать целостное, гармоничное, комфортное, одухотворенное композиционное пространство. **Выводы.** В результате исследования раскрыта роль иконы как одного из основных традиционных элементов украинского интерьера, как единого духовно-сакрального феномена в культурно-религиозной жизни украинского народа. Икона в украинском интерьере является частью неделимого целого, обуславливает взаимодействие мира человека и мира образов, разрушает дистанцию между ними. Икона в интерьере определенным образом отменяет четкую границу между реальным и трансцендентным мирами, формирует пространство в котором находится человек, воздействуя на его воображение. И так, при восприятии иконы в украинском интерьере квартиры или рабочего места устанавливается плотный коммуникативную связь: человека (верующий или нет) – произведение искусства – прообраз.

Ключевые слова: икона, интерьер, украинский интерьер, социокультурное пространство, культура, личность.

Tsugorka Alexander, Honored Artist of Ukraine, Professor, Professor of the Department of Painting and Composition, National Academy of Fine Arts art and architecture. Bondar Igor, Honored Worker of Culture of Ukraine, Associate Professor of the Department of Environmental Design Kyiv National University of Culture and Arts

Icon as one of the basic elements of the Ukrainian interior

Purpose of Article To characterize the main features and peculiarities of the icons as one of the main elements of the Ukrainian interior. **The methodological** basis of the research is a comparative-historical approach for determining the degree of influence of state-building processes on the formation of cultural-historical, artistic and aesthetic laws of the formation and development of the Ukrainian interior and the concrete-inductive method that determines the philosophical perception of icons and the forms of its interpretation. **The scientific novelty** consists in identifying certain features of the influence of the icon on the formation of a modern Ukrainian interior as one of the main aesthetic and cultural elements of the design of a home, a workplace, etc., which, in their unity, are called to create and organize a holistic, harmonious, comfortable, animated compositional space. **Conclusions.** The research reveals the role of the icon as one of the main traditional elements of the Ukrainian interior as the only spiritual and sacred phenomenon in the cultural and religious life of the Ukrainian people. The icon in the Ukrainian interior is part of an indivisible whole, which determines the interaction of the human world and the world of images, destroys the distance between them. The icon in the interior in a certain way abolishes a clear line between the real and transcendental worlds, forms the space in which the person is, influencing his imagination. Consequent-

ly, during the perception of the icon in the Ukrainian interior, a dense communicative connection is established in a home or a workplace: a person (believer or not) - a work of art - a prototype.

Key words: icon, interior, Ukrainian interior, socio-cultural space, culture, personality.

Актуальність теми дослідження. У повсякденному житті сучасного суспільства, коли мова йде про інтер'єр, все частіше вживається слово «концепція». Це слово вживається в усіх сферах діяльності людини, а в інтер'єрі – це проектний задум, що викладає ідею вирішення функціонального, актуального, стилістичного, духовного, естетичного стилю оформлення помешкання, робочого місця тощо. Концепція інтер'єру повинна забезпечувати позитивні враження, які людина отримує в самому процесі споживання інтер'єр-продуктів і послуг. На думку Чернявського В.Г., «Створити інтер'єр – означає послідовно відповісти комплексу вимог» [7, 110]. Істотна особливість щодо вимог створення інтер'єру полягає в активному його зв'язку з людьми, які перебувають усередині приміщення. Таким чином, інтер'єр – це організація внутрішнього простору приміщення і, яке архітектурно й художньо оздоблюється та представляє собою створене середовище, яке забезпечує комфортні умови життєдіяльності людини та визначає функціональне призначення приміщення (інтер'єри приватних будинків, квартир, офісних приміщень, мед-центрів, ресторанів, готелів, бізнес-центрів та усіх можливих суспільних будівель тощо), і яке здатне справляти величезний естетичний та психофізичний вплив на людину (групу людей).

Ікона як один із основних елементів українського інтер'єру є тісно пов'язана з особливостями генетичної пам'яті, історичної, культурної та духовної спадщини. Українська ікона як твір релігійного мистецтва з часом змінювалася та набувала різних форм. Як важлива складова української культури і духовності, ікона є духовним феноменом і, зосереджує на собі увагу не тільки вчених різних напрямків, а стає одним із основних складових елементів новостворюваних творчих об'єктів сучасних дизайнерів інтер'єрів.

Рис. 1. Ікона в сучасному інтер'єрі як елемент дизайну

Стан наукової розробки. У наукових працях вітчизняних авторів питання ікони в оздоблені приміщення (ікона в українському дизайні) часто розглядаються в межах дослідження різних напрямів мистецтва та культури: Л. Артюх, І. Бондар, О. Гергієва, О. Осадча, Т. Косміна, А. Пономарів, О. Пономарєвська, О. Цугорка, В. Чернявський та інші. Однак, невивченими напрямками залишаються питання ролі ікони як одного з основних елементів українського інтер'єру.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з активізацією процесів глобалізації у світі, сучасний український інтер'єр втрачає свою національну своєрідність, ікона яка була здавна головним елемен-

том в оздоблені помешкання для українців, а саме : ікони, прикрашені тканими або вишиваними рушниками (божниками) [1, 204]. Однак, про «втрату своєї національної своєрідності» ми можемо говорити виключно як про масове явище, яке було основним у інтер'єрі житла в українців в 17 – початок 20 століття.

Рис. 2. Типовий традиційний інтер'єр українського помешкання XVII-XVIII ст. (реконструкція центру народознавства «Мамасва слобода»)

Зокрема, спостерігається певна тенденція до зростання інтересу до українських традицій, які також почали з'являтися і в сучасному інтер'єрі. Тобто, в роботах сучасних дизайнерів прослідковується український стиль (традиційний і цілком сучасний). І якщо в створенні першого діють всі ті ж, перевірені часом правила, то для другого – дизайнерам доводиться виводити власні закони, які повинні ґрунтуватися на певних правилах, знаннях історії дизайну та практики її застосування. Необхідно зазначити, що кілька десятиліть тому ікони в будинку були великою рідкістю, так як комуністична влада не вітала подібне. Тепер же ікони самих різних видів і розмірів можна зустріти: в машинах, офісах, магазинах, медичних та освітянських установах, будинках, квартирах тощо.

На теперішній час ікона повертається у життя сучасних українців, і повертає собі втрачені позиції одного із головних елементів українського інтер'єру, яка несе у собі виконання багатьох функцій. Можна виокремити декілька з них, як правило: сакральна, яка включає культові та оберегові функції об'єктів та людей, символіка яких виражає світогляд за допомогою умовних знаків; інша функція (рідко) буває чисто естетична, розрахована на оздоблення інтер'єру з метою облагородження художнього простору за рахунок своєї естетичної краси (іноді моди).

На думку О.С. Гергієвої, сакральний образ житлового простору об'єднував в одне ціле різні духовні та матеріальні начала, формуючи комплексне багатогранне утворення, кожна зі складових якого тепер є яскравим виразом національної ідентичності українців [2, 26]. Таким чином, помешкання постає перед нами як багатогранне поняття, до дослідження якого потрібні різні підходи: як до тексту, що говорить про соціальні, релігійні, господарські та інші аспекти життя суспільства, так і до способу, який виявляється в обрядах, фольклорі та міфології («метамова»). Адже воно багатогранне за своєю природою: з одного боку, житло має визначені практичні функції, конструктивні, матеріальні особливості, а з іншого – це, безперечно, і знак, і символ [4].

Ікона є одним із феноменів сакрального мистецтва. Відповідно, процес її творення має назву іконопису, іконописання, іконографії, що також розуміється як окремий різновид сакрального мистецтва, зокрема живопису. До різновиду іконопису відносять також народну ікону, ікону на склі та хоругви [6, 116]. Сакральне мистецтво – це мистецтво, тісно пов'язане з вірою, релігійним життям і відповідними традиціями та обрядами. Позаяк релігія і церква з альтернуючим успіхом у різні епохи відігравали вагомий роль у житті людини та суспільства загалом, майже все світове мистецтво (літера-

тура, живопис, скульптура, музика тощо) наскрізно просякнуті символічною сакральною тематикою [6, 116]. Отже, сучасному інтер'єру не притаманні загальні стилістичні риси, виокремленні основні стилістичні напрямки, сучасний інтер'єр існує завдяки індивідуальному підходу дизайнерів, які повинні розвивати даний процес як культурний, та виокремлювати його один від одного. Ікона в даному процесі відіграє одне з найважливіших місць, оскільки її ми можемо бачити ікону в українському інтер'єрі як в приватному помешканні так і в офіційних установах, медичних та освітянських закладах тощо. Можна зробити висновок, що однією із широко поширених тенденцій сучасного українського інтер'єру є еклектичний підхід, що синтезує точки зору різних напрямків та стилів, відбувається інтеграція різних уявлень про певні процеси в загальну концепцію, при якій в сучасному інтер'єрі використовують ікону як одну із основних елементів українського інтер'єру.

Щодо ролі ікони в українському інтер'єрі, цікавим є твердження мистецтвознавця О. Пономаревської, «характерною рисою українського народного мистецтва, стрижнем національного образотворчого мистецтва і особливою категорією етностетики є *іконоцентризм* – наукова парадигма, в якій ікона є точкою відліку, наріжним каменем у вивченні духовної і живописної культури України і водночас виявляє інтенцію до вираження глибинних сакральних сенсів метарелігійності українців [5; 32].

Часто можна побачити в сучасному українському інтер'єрі домашні іконостаси, які представляють собою свого роду маленьку церкву для віруючого православного християнства.

Для тих, хто вирішив придбати одну або кілька ікон і розмістити їх у своєму інтер'єрі, виникає питання про правильне їх місце розташування, яке місце займають ікони в сучасному інтер'єрі, яку роль вони відіграють? Це залежить в першу чергу від того, яке відношення суб'єкта до іконописного образу: як до релігійного культу, або ж це просто додатковий красивий елемент інтер'єру.

У першому випадку, перед тим як придбати ікону та розмістити її в інтер'єрі, необхідно свідомо підійти до її вибору, більше дізнатись про її значення, а не орієнтуватися за зовнішніми ознаками. В іншому випадку ікони – антикварні або більш сучасні – часто можуть бути придбані в якості естетичного зображення (картини), а тому вибирають їх і розміщують в інтер'єрі по тому ж принципу. Однак, незважаючи на те, що іконопис, безумовно, є одним з напрямків образотворчого мистецтва, перетворювати ікону всього лише в об'єкт естетичного задоволення, та інтер'єрний аксесуар навряд чи правильно: вона має сенс і цінність набагато більше.

Висновок. Отже, ікона в українському інтер'єрі – це реальний духовний сакральний простір, основою якого є система традицій конвенціональних зв'язків і взаємозалежностей у якому розкиваються символи духовних, моральних та культурних людських цінностей через естетику художніх образів, закоданих знаків та символів. Поза цією системою конвенцій ікона втрачає (для сприймаючої свідомості) свою силу і позбавляється ролі будь-якого просторового кордону сакрального і мирського або сакрального і понад сакрального.

Література

1. Бондар І. С. Елементи української традиційної культури у сучасному дизайні як чинник туристичної привабливості регіонів. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : II Міжнар. наук.-практ. конф.-фестиваль, 25-26 жовт. 2018 р. : тези доп. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 203–206.
2. Георгієва О. С. Українські народні традиції як складова дизайну інтер'єрів сучасного індивідуального житла : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.07 "Дизайн", КНУКіМ. Київ, 2013. 230 с.
3. Осадча О. А. Українська хатня ікона як домінанта при створенні іконічного образу селянського житла кінця XVIII – початку XX століття. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2016. Випуск 22. С.–35.
4. Пономарів А. П., Артюх Л. Ф., Косміна Т. В. Українська минувшина : ілюстр. етногр. довід. Київ, 1993. 204 с.
5. Пономаревська О. Народний іконопис Київського та Чернігово-Сіверського Полісся кінця XVIII-XIX ст.: релігійно-історичний, соціокультурний і фольклорний аспекти : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / О. І. Пономаревська. Київ, 2015. 224 с.
6. Цугорка О. П. Сакральне мистецтво живопису : вітчизняна наукова рефлексія. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2016. № 4. С. 115–119.
7. Чернявський В. Г. Особливості комплексного формування інтер'єру громадських будівель соціальної сфери [Електронний ресурс]. URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/had_2010_2_20.pdf

References

1. Bondar I.S. (2018). Elements of Ukrainian traditional culture in contemporary design as a factor of tourist attraction of regions. Intangible cultural heritage as a modern tourist resource: experience, practices, innovations: II International. Research Practice conference-festival, October 25-26. 2018: these additions. Kiev: View. KNUKiM Center, P. 203–206 [in Ukrainian].
2. Georgieva O.S. (2013). Ukrainian folk traditions as a component of interior design of modern individual housing: diss. ... Cand. art critic. : 17.00.07 Design, KNUKiM. Kyiv, 230 p. [in Ukrainian].
3. Osadcha O.A. (2016). Ukrainian home icon as a dominant in creating the iconic image of peasant housing of the late XVIII - early XX century. Ukrainian culture: past, present, ways of development. Issue 22. P. – 35 [in Ukrainian].
4. Ponomarev A.P., Artyukh L.F., Kosmina T.V. (1993). Ukrainian past: an illustration. ethnographer argument. Kyiv, 204 p. [in Ukrainian].
5. Ponomarevska O. (2015). Folk iconography of the Kiev and Chernihiv-Siversky Polesia of the late 18th-19th centuries: religious-historical, socio-cultural and folklore aspects: dissertation. ... Cand. art criticism: 26.00.01. Kyiv., 224 p. [in Ukrainian].
6. Tsugorka O.P. (2016). Sacred art of painting: national scientific reflection. Bulletin of the National Academy of Management Personnel of Culture and Arts: Sciences. magazine. № 4. P. 115–119. [in Ukrainian].
7. Chernyavsky V.G. Features of complex interior design of public buildings in the social sphere URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/had_2010_2_20.pdf[in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.05.2019 р.